

Soạn bài Hồn Trương Ba, da hàng thịt - Ngữ văn lớp 12

Câu 1. Qua đoạn đối thoại giữa hồn Trương Ba và xác hàng thịt, tìm hàm ý mà tác giả muốn gửi gắm.

Trả lời:

- Trước khi diễn ra cuộc đối thoại giữa hồn và xác, nhà viết kịch đã đề cho hồn Trương Ba "ngồi ôm đầu một hồi lâu rồi vụt đứng dậy" với một lời độc thoại đầy khản thiết:

"Không, không! Tôi không muốn sống như thế này mãi! Tôi chán cái chỗ ở không phải là của tôi lắm rồi! Cái thân kèn càng, thô lỗ này, ta bắt đầu sợ mi, ta muốn rời xa mi tức khắc! Nếu cái hồn ta có hình thù riêng nhĩ, để nó tách ra khỏi cái xác này, dù chỉ một lát".

Rõ ràng hồn Trương Ba đang ở trong tâm trạng vô cùng bức bối, đau khổ những câu cảm thán ngắn, dồn dập cùng với cái ước nguyện khắc khoải của hồn đã nói lên điều đó. Hồn bức bối bởi không thể nào thoát ra khỏi thân xác mà hồn ghê tởm. Hồn ghê tởm không còn là mình nữa. Trương Ba bây giờ đâu còn là một người làm vườn chăm chỉ, hết lòng thương yêu vợ con quan tâm tới hàng xóm láng giềng như ngày trước. Ông Trương Ba được mọi người kính trọng đã chết rồi. Trương Ba bây giờ vụng về, thô lỗ, phũ phàm lắm. Người đọc, người xem càng lúc càng thấy rõ điều đó qua các đối thoại và hồn Trương Ba cũng càng lúc càng rơi vào trạng thái đau khổ, tuyệt vọng.

- Trong cuộc đối thoại với xác anh hàng thịt, hồn Trương Ba ở vào thế yếu, đuối lí, bởi xác nói những điều mà dù muốn hay không muốn thì hồn vẫn phải thừa nhận. Đó là cái đêm khi ông đứng cạnh vợ anh hàng thịt với "tay chân run rẩy", "hơi thở nóng rực", "cổ nghẹn lại" và "suýt nữa thì...". Đó là cái lần ông tát thẳng con ông "tóc máu mồm máu mũi"... Tất cả đều là sự thật. Xác anh hàng thịt gọi lại tất cả sự thật ấy khiến hồn càng cảm thấy xấu hổ, cảm thấy mình ti tiện. Xác anh hàng thịt còn cười nhạo vào cái lí lẽ mà ông đưa ra để ngụy biện: *"Ta vẫn có một đời sống riêng: nguyên vẹn, trong sạch, thẳng thắn..."*. Trong cuộc đối thoại này cái xác thẳng thắn nên rất hả hê tuôn ra với những lời thoại dài với giọng khi thì mỉa mai cười nhạo, khi thì lên mặt dạy đời, chỉ trích, châm chọc. Hồn chỉ buông những lời thoại ngắn với những giọng nhát gừng kèm theo tiếng than, tiếng kêu. Không chỉ đau khổ, hồn còn xấu hổ trước những lời nói công khai của xác mà trước đó hồn đã cảm thấy mà không muốn nói ra, nhận thấy mà không muốn thừa nhận.

Câu 2. Qua lớp kịch hồn Trương Ba và gia đình (vợ, cháu gái, con dâu), anh (chị) nhận thấy nguyên nhân nào đã khiến cho người thân của Trương Ba và cả chính Trương Ba rơi vào trạng thái bất ổn và phải chịu đau khổ? Trương Ba có thái độ như thế nào trước những rắc rối đó ?

Trả lời:

Nỗi đau khổ, tuyệt vọng của hồn Trương Ba càng được đẩy lên khi đối thoại với những người thân.

- Người vợ mà ông rất mực thương yêu giờ đây buồn bã và cứ nhất quyết đòi bỏ đi. Với bà: *"đi đâu cũng được... còn hơn là thế này"* bà đã nói ra điều mà chính ông cũng cảm nhận được: *"Ông đâu còn là ông, đâu còn là ông Trương Ba làm vườn ngày xưa"*.

- Cái Gái, cháu ông bây giờ không cần phải chú ý. Nó một mực khước từ tình thân (Tôi không phải là cháu ông. Ông nội tôi chết rồi). Cái Gái yêu quý ông bao nhiêu thì bây giờ nó không thể chấp nhận cái con người có "*bàn tay giết lợn*", bàn chân "*to bè như cái xéng*" đã làm "*gãy tiệt cái chổi non*", "*giẫm lên nát cả cây sâm quý mới ươm*" trong mảnh vườn của ông nội nó. Nó hận ông vì ông chữa cái điều cho cu Tị mà làm gãy nát khiến cu Tị trong sốt mê man cứ khóc, cứ tiếc, cứ bắt đền. Với nó, "*ông nội đời nào thô lỗ, phũ phàng như vậy*". Nỗi giận dữ của cái Gái biến thành sự xua đuổi quyết liệt: "*Ông xấu lắm, ác lắm! Cút đi! Lão đồ tể, cút đi!*".

- Người con dâu là người sâu sắc, chín chắn, hiểu điều hơn lẽ thiệt. Chị cảm thấy thương bố chồng trong tình cảnh trở trêu. Chị biết ông khổ lắm "*khổ hơn xưa nhiều lắm*". Nhưng nỗi buồn đau trước cảnh gia đình "*như sắp tan hoang ra cả*" khiến chị không thể bấm bụng mà đau, chị đã thốt thành lời cái nỗi đau đó. "*Thầy bảo con: cái bên ngoài là không đáng kể, chỉ có cái bên trong, nhưng thầy ơi, con sợ lắm, bởi con cảm thấy, đau đớn thấy... mỗi ngày thầy một đổi khác dần, mất mát dần, tất cả như lệch lạc, nhòa mờ dần đi, đến nỗi có lúc chính con cũng không nhận ra thầy nữa...*"

Tất cả những người thân yêu của hồn Trương Ba đều nhận ra cái nghịch cảnh trở trêu. Họ đã nói ra thành lời bởi với họ ngày chôn xác Trương Ba xuống đất họ đau, họ khổ, nhưng "*cũng không khổ bằng bây giờ*".

Sau tất cả những đối thoại ấy, mỗi nhân vật bằng cách nói riêng, giọng nói riêng của mình đã khiến hồn Trương Ba không thể chịu nổi. Nỗi cay đắng với bản thân mình cứ lớn dần... lớn dần, muốn dứt tung, muốn vọt trào. Đặc biệt sau hàng loạt câu hỏi có vẻ tuyệt vọng của chị con dâu: "*Thầy ơi, làm sao giữ được thầy ở lại, hiền hậu, vui vẻ tốt lành như thầy của chúng con ngày xưa kia? Làm thế nào, thầy ơi?*" thì dường như hồn không thể chịu đựng hơn được nữa."

Nhà viết kịch đã để cho hồn Trương Ba còn lại trơ trọi một mình với nỗi đau khổ, tuyệt vọng lên đến đỉnh điểm, một mình với những lời độc thoại đầy chua chát đầy quyết liệt: "*Mày đã thắng thế rồi, cái thân xác không phải của ta ạ... Nhưng lẽ nào ta lại phải chịu thua mày, khuất phục mày và tự đánh mất mình? Chẳng lẽ không còn cách nào khác! Mày nói như thế hả? Nhưng có thật là không còn cách nào khác? Có thật không còn cách nào khác? Không cần đến đời sống do mày đem lại! Không cần!*". Đây là lời độc thoại có tính chất quyết định tới hành động châm hương gọi Đế Thích một cách dứt khoát.

Câu 3. Hãy chỉ ra sự khác nhau trong quan niệm của Trương Ba và Đế Thích về ý nghĩa sự sống. Theo anh (chị), Trương Ba trách Đế Thích, người đem lại cho mình sự sống: "*Ông chỉ đơn giản là cho tôi sống, nhưng sống thế nào thì ông chẳng cần biết!*" có đúng không? Vì sao? Mạn đối thoại giữa Trương ba và Đế Thích toát lên ý nghĩa gì?

Trả lời:

– Quan niệm sống của Trương Ba và Đế Thích rất khác nhau, Trương Ba thì cho rằng mượn thân xác của người khác để trú ngụ là một điều không nên, sống trong người khác làm cho bản tính của ta sẽ bị mờ nhạt đi, còn Đế Thích thì lại cho rằng mượn thân xác để sống cũng là điều bình thường, chỉ cần được sống là tốt. Hai quan điểm hoàn toàn khác nhau.

– Những lời trách móc của Trương Ba đối với Đế Thích: "*ông chỉ đơn giản là cho tôi sống, nhưng sống như thế nào thì ông chẳng cần biết*". Mượn thân xác để sống con người sống nhưng tính cách của chính mình bị mờ nhạt trong cái xác thịt của hàng thịt, linh hồn và thể xác của ông

hoàn toàn không muốn sống trong thân xác của kẻ khác. Ở đây ông đang nói về những trải nghiệm mà ông đang phải trải qua.

– Ý nghĩa:

+ Con người là một thể thống nhất, hồn và xác phải hài hoà, không thể có một tâm hồn thanh cao trong một thân xác tội lỗi. Khi con người bị chi phối bởi những nhu cầu bản năng thì không nên chỉ đổ tội cho xác và không thể an ủi, vỗ về bằng vẻ đẹp siêu hình của tâm hồn.

+ Sống nhờ, sống gởi, sống chấp vá, không được là mình thì cuộc sống ấy thật là vô nghĩa.

– Qua lời thoại, nhân vật ý thức rõ hoàn cảnh của mình: đầy trở trêu và bi hài.

Câu 4. Khi Trương Ba nhất quyết đòi trả xác cho hàng thịt, Đế Thích định cho hồn Trương Ba nhập vào cu Tị, Trương Ba đã từ chối. Vì sao?

Trả lời:

- Quyết định dứt khoát xin tiên Đế Thích cho cu Tị được sống lại, cho mình được chết hẳn chứ không nhập hồn vào thân thể ai nữa của nhân vật hồn Trương Ba là kết quả của một quá trình diễn biến hợp lí. Hơn nữa quyết định này cần phải đưa ra cho kịp thời vì cu Tị vừa mới chết. Hồn Trương Ba thử hình dung cảnh hồn của mình lại nhập vào xác của cu Tị đã sống và thấy rõ "bao nhiêu sự rắc rối" vô lí lại tiếp tục xảy ra. Nhận thức tinh táo ấy cùng tình thương mẹ con cu Tị càng khiến hồn Trương Ba đi đến quyết định dứt khoát. Quyết định này khiến chúng ta càng thấy Trương Ba là con người nhân hậu, sáng suốt, giàu lòng tự trọng. Đặc biệt đó là con người ý thức được ý nghĩa của cuộc sống.

- Cái chết của Cu Tị có ý nghĩa đẩy nhanh diễn biến kịch đi đến chỗ nút. Dựng tả quá trình đi đến quyết định dứt khoát của nhân vật hồn Trương Ba, Lưu Quang Vũ đã đảm bảo được tính tự nhiên, hợp lí của tác phẩm.

Câu 5. Cảm nghĩ của anh (chị) sau khi đọc đoạn kết.

Trả lời:

Không chỉ có ý nghĩa triết lí về nhân sinh, về hạnh phúc con người, trong vở kịch nói chung và đoạn kết nói riêng, Lưu Quang Vũ muốn góp phần phê phán một số biểu hiện tiêu cực trong lối sống lúc bấy giờ.

Thứ nhất, con người đang có nguy cơ chạy theo ham muốn tầm thường về vật chất, chỉ thích hưởng thụ đến nỗi trở nên phàm phu, thô thiển. Nói như Chế Lan Viên trong một bài thơ đã từng cảnh báo "*muốn nuôi sống xác thân đem làm thịt linh hồn*".

Thứ hai, lấy cơ tâm hồn là quý, đời sống tinh thần là đáng quý trọng mà chẳng chăm lo thích đáng đến sinh hoạt vật chất, không phân đầu vì hạnh phúc toàn vẹn. Thực chất đây là biểu hiện của chủ nghĩa duy tâm chủ quan, của sự lười biếng, không tương. Cả hai quan niệm, cách sống trên đều cực đoan, đáng phê phán.

Ngoài ra, vở kịch còn đề cập đến một số vấn đề không kém phần bức xúc, đó là tình trạng con người phải sống giả, không dám, cũng không được sống với thực chất bản thân mình. Đó cũng là nguy cơ đẩy con người đến chỗ bị tha hóa do danh và lợi.

Với tất cả những ý nghĩa đó, đoạn trích rất tiêu biểu cho phong cách viết kịch của Lưu Quang Vũ.

LUYỆN TẬP

Yêu cầu: Giả định Đế Thích cho Trương Ba được quyền sống (không phải mượn) trong xác hàng thịt hoặc hồn Trương Ba nhập vào cu Tị và Trương Ba đồng ý, theo anh (chị), cuộc sống của Trương Ba khi đó sẽ như thế nào? Trình bày ý tưởng về những rắc rối sẽ xảy ra và viết một lớp kịch ngắn về điều đó.

Trả lời:

Dựa vào những gợi ý sau để làm bài:

- Căn cứ vào tâm trạng hồn Trương Ba khi phải ở trong xác anh hàng thịt để đặt ra những ý tưởng mới khi hồn Trương Ba ở trong xác cu Tị.
- Đặt vào tâm sinh lí của một đứa trẻ để tưởng tượng ra những nghịch cảnh trở trêu khác mà hồn Trương Ba gặp phải.